

Semantic Analysis of the Holy Surah "Fajr" with the Approach of Roland Barthes' Five Codes

Author¹ Batoul Mohseni Rad, Author² Obeydollah Koch Totazahi,

1. Assistant Professor, Department of Arabic Language and Literature, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran

betimohseni@lihu.usb.ac.ir

2. PhD student in Arabic language and literature, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran

tootazehi@pgs.usb.ac.ir

ABSTRACT

Article type: One of the new ways to understand the text of the Quran is to use semiotic tools to discover the codes that activate the mechanisms of meaning production in the text. Surah Al-Fajr is one of the richest Surahs of the Quran in the field of semiotics. This research, relying on Roland Barthes' theory of five codes, has analytically examined the hermeneutic, functional, symbolic, cultural, and semantic codes in this Surah. The aim of this study is to discover the hidden semantic structures at different levels of semantic layers and to analyze the symbolic relations existing in the linguistic, historical and intertextual layers of the verses. Based on the findings of this study, hermeneutic codes show that by posing riddles resulting from the repeated oaths at the beginning of the surah, the occurrence of the resurrection is considered an undeniable matter. Action codes indicate that eventually the rebellious people like Pharaoh, Ad and Thamud will face divine wrath, while actions that are in the form of divine blessings and a reward for the good doers are also expressed. Semantic codes have created a wide semantic field for some words that expose the audience to a set of semantic interpretations. Words like "Fajr", which is a seemingly temporal word, have become one of the most densely semantic words in the surah. By recalling the history of tribes and rebels, cultural codes encourage people to avoid arrogance and undesirable actions that will ultimately lead to bad consequences. Finally, symbolic codes seek to create a clear picture of semantic layers by creating semantic contrasts..

Article history:

Keywords:

Cite this article:

© The Author(s).

Publisher: Razavi
University of Islamic Sciences

Abstract (Extended)

Introduction

In examining literary texts, we encounter multiple layers of meaning, and linguistics offers the most effective tools for uncovering semantic relations and establishing connections among these layers. The Holy Qur'an—beyond its guiding function—is a linguistic and semantic text that contains complex layers of structure, meaning, and message. In recent decades, the expansion of interdisciplinary approaches, especially semiotics, has opened new pathways for analyzing and discovering meanings within the Qur'anic text. Semiotics, as one of the major linguistic and semantic approaches, has gained a significant place in Qur'anic studies. One of the modern methods for understanding the Qur'an is the use of semiotic tools to uncover the codes that activate meaning-making mechanisms within the text. Surah al-Fajr is among the richest Qur'anic chapters in terms of semiotic analysis .

This study, drawing on Roland Barthes' theory of the five codes, analytically examines the hermeneutic, proairetic (action), symbolic, cultural, and semantic codes in this surah. Focusing on Surah al-Fajr, the research aims to explore the processes of meaning production and the mechanisms of signification in light of Barthes' five-code theory. According to this influential theory, a text is not merely a collection of signs but a dynamic network of semantic relations. These codes include the hermeneutic code (questions and narrative suspense), the proairetic code (actions and events), the symbolic code (oppositions and metaphors), the cultural code (historical and social references), and the semantic code (lexical connotations).

Method

Using a descriptive-analytical method and applying Barthes' theoretical model, Surah al-Fajr is examined as a multilayered text in order to identify the five codes—hermeneutic, proairetic, symbolic, cultural, and semantic—and to explain the relationships among them. The verses are analyzed based on linguistic structures, oppositions, and intertextual references to achieve a deeper understanding of the conceptual space of the surah.

Data and Findings

Within the hermeneutic code, the opening oaths of the surah function as initial enigmas that invite reflection on the themes of resurrection and divine justice. The proairetic code highlights the contrast between good and evil; the fate of rebellious nations such as 'Ād, Thamūd, and Pharaoh is narrated as the consequence of their negative actions, while righteous deeds receive divine reward .

The semantic code reveals expansive semantic fields for key terms such as al-fajr, which transcends its purely temporal meaning and becomes a symbol of manifestation, renewal, and spiritual illumination. The cultural code, by revisiting historical and ethical patterns, serves a preventive and guiding role, calling the audience to avoid arrogance and injustice. Finally, the symbolic code organizes the deep semantic structure of the surah through oppositions such as light vs. darkness, reward vs. punishment, and faith vs. arrogance .

The proairetic code further emphasizes that the ultimate fate of tyrants like Pharaoh, 'Ād, and Thamūd is divine retribution, while divine blessings and rewards are presented as outcomes of righteous action. The semantic code creates a wide field of meaning for certain words, exposing

the reader to multiple layers of interpretation; for example, al-fajr, though seemingly a temporal term, becomes one of the densest semantic nodes in the surah. The cultural code, by recalling the stories of past nations and their rebellion, encourages avoidance of arrogance and immoral behavior that inevitably leads to destruction. The symbolic code ultimately seeks to illuminate the surah's deeper layers of meaning through semantic oppositions.

The overall finding of the study is that Surah al-Fajr, through its complex system of semiotic codes, constructs a coherent semantic architecture aimed at awakening the audience and emphasizing justice and resurrection. This approach demonstrates that semiotics is not only a tool for textual analysis but also a means of uncovering the hidden divine layers within the Qur'an.

Keywords: Surah al-Fajr, Qur'anic Semiotics, Roland Barthes, Five Codes, Discourse Analysis.

Authors' Contribution

All stages of the research—including conceptualization, data collection, analysis, and drafting of the initial and revised versions—were carried out with equal participation by both authors.

Ethical Considerations

The authors adhered to the highest standards of research ethics and avoided any form of misuse or misconduct.

تحلیل معنایی سوره مبارکه «الفجر» با رویکرد رمزگان پنجگانه رولان بارت

نویسنده^۱ بتول محسنی راد.

نویسنده^۲ عیداله کوچ توتازهی

^۱ استادیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران رایانامه

دانشگاهی: betimohseni@lihu.usb.ac.ir

^۲ نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان

ایران tootazehi@pgs.usb.ac.ir

چکیده

نوع مقاله: یکی از راه‌های نوین فهم متن قرآن، استفاده از ابزار نشانه‌شناسی برای کشف رمزگان‌هایی است که سازوکارهای تولید معنا را در متن فعال می‌کنند. سوره مبارکه فجر یکی از غنی‌ترین سوره‌های قرآن در زمینه نشانه‌شناسی است. این پژوهش با تکیه بر نظریه رمزگان‌های پنج‌گانه رولان بارت، به روش تحلیلی به بررسی رمزگان هرمنوتیکی، کنشی، نمادین، فرهنگی و معنایی در این سوره پرداخته است. هدف از این مطالعه، کشف ساختارهای پنهان معنایی در سطوح مختلف دلالت لایه‌های معنایی و تحلیل مناسبات نشانه‌ای موجود در لایه‌های زبانی، تاریخی و بینامتنی آیات است. بر اساس یافته‌های این پژوهش، رمزگان هرمنوتیک نشان می‌دهد که با طرح معماهای که در اثر قسم‌های مکرر در آغاز سوره آمده، وقوع رستاخیز را یک امر انکار ناپذیر می‌داند. رمزگان کنشی بیانگر آن است که سرانجام سرکشانی همانند فرعون، عاد و ثمود با قهر الهی مواجه خواهد شد ضمن اینکه کنش‌های که در قالب موهبت‌های الهی است و پاداشی برای نیکوکاران است نیز بیان گردیده است. رمزگان معنایی میدان وسیعی معنایی برای برخی واژگان ایجاد کرده است که مخاطب را در معرض مجموعه‌ای از برداشت‌های معنایی قرار می‌دهند واژه‌های همانند «الفجر» که واژه‌ای به ظاهر زمانی، به یکی از پرتراکم‌ترین واژگان معنایی سوره تبدیل می‌شود. رمزگان فرهنگی با یادآوری از سرگذشت اقوام و طغیانگران، تشویقی است به دوری از تکبر و افعال ناپسندی که سرانجام بدی در پی خواهد داشت و در نهایت رمزگان نمادین در پی آن است که با ایجاد تقابل‌های معنایی تصویری روشنی از لایه‌های معنایی ترسیم نماید.

کلیدواژه‌ها:

قرآن، نشانه شناسی، رمزگان پنجگانه رولان بارت

استناد:

ناشر: دانشگاه علوم اسلامی رضوی.

© نویسندگان.

مقدمه

در بررسی متون ادبی با لایه‌های متعدد معنایی مواجه هستیم که زبان‌شناسی در این زمینه برای کشف ارتباط معنایی و ایجاد روابط بین آن‌ها، بهترین گزینه تحلیل متن است. قرآن کریم، افزون بر جایگاه هدایت‌گر خود، متنی زبانی و معناشناختی است که لایه‌های پیچیده‌ای از ساختار، معنا و پیام را در خود نهفته دارد. در دهه‌های اخیر، گسترش رویکردهای میان‌رشته‌ای، به‌ویژه نشانه‌شناسی، راه‌های تازه‌ای برای تحلیل و کشف معانی در متن قرآن گشوده است. یکی از نظریه‌های تأثیرگذار در این حوزه، نظریه رمزگان‌های پنج‌گانه رولان بارت است که بر مبنای آن، متن نه مجموعه‌ای از نشانه‌ها، بلکه شبکه‌ای پویا از روابط معنایی تلقی می‌شود. این رمزگان‌ها شامل رمزگان هرمنوتیکی (پرسش و تعلیق در روایت)، کنشی (عمل و رویداد)، نمادین (تضاد و استعاره)، فرهنگی (ارجاعات تاریخی و اجتماعی) و معنایی (دلالت‌های واژگانی) است. سوره مبارکه فجر به دلیل ساختار روایی، تقابل‌های معنایی (نور و تاریکی، ایمان و طغیان) و ارجاعات تاریخی (عاد، ثمود، فرعون)، بستری مناسب برای مطالعه بر اساس الگوی پنج‌گانه بارت فراهم می‌آورد. پژوهش حاضر با تکیه بر نظریه بارت و با هدف تحلیل فرایند تولید معنا در سوره فجر، می‌کوشد لایه‌های هرمنوتیکی، کنشی، نمادین، فرهنگی و معنایی را شناسایی کرده و سازوکار دلالتی متن را در بستر قرآنی آن تبیین کند. به این ترتیب، این مقاله تلاشی است برای پیوند دادن مطالعات نشانه‌شناسی ساختارگرا با تحلیل‌های معناشناختی قرآن، تا از رهگذر آن، امکان فهمی ژرف‌تر از پویایی‌های معنایی سوره فجر فراهم شود.

در رابطه با موضوع مورد بحث (رمزگان‌های پنجگانه سوره مبارکه الفجر) موردی یافت نشد. اما در خصوص سوره الفجر تحلیل‌های ادبی زیادی صورت پذیرفته، از جمله: «بازخوانی معناشناسی سوگندها در سوره فجر با محتوای آن» (۱۳۹۶). از مرضیه السادات کدخدایی و محسن صمدانیان. این مقاله در مجله پژوهش‌های زبان‌شناختی قرآن به چاپ رسیده است. در این مقاله نویسندگان از منظر معناشناسی به قسم و مصادیق آن پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که آغازشدن سوره‌ها با اسلوب قسم نشانگر امری مهم نزد خداوند است که بر ای تأکید آن اسلوب قسم را برگزیده است و مقسم به در اینگونه سوره‌ها با محتوای همان سوره ارتباط و تناسب معنایی دارند. اما پژوهش حاضر به انواع رمزگشایی و بافت معنایی و اسرار نهفته در آن، توجه دارد. مقاله‌ای از آمنه فصیحی با عنوان: تحلیل ۱۵ آیه انتهایی سوره فجر: (۱۴۰۳) که از چهار جهت لغوی، صرفی، نحوی و بلاغی به بررسی این سوره پرداخته است. همچنین این مقاله نشان می‌دهد که دستیابی به معانی و کاربرد واژگان مهم سوره و تغییراتی که در ساختمان اصلی کلمات رخ داده، باعث دگرگونی ظاهر کلمات شده است. مقاله دیگر با عنوان: تحلیل زیباشناختی هندسی سوره «فجر» و نقش آن در تفسیر، از کمال کشاورزی و همکارانش، این مقاله در قالب بررسی زیبایی‌های هندسی بین چهار بخش سوره «فجر» و شناخت زیبایی‌های داخلی هر یک از بخش‌ها در چهارچوب علوم ادبی به ویژه علم بلاغت پرداخته است که قطعاً

پژوهش حاضر از جهاتی با آن تفاوت دارد مقاله مذکور از جهت زیبایی های ادبی و بلاغی بررسی شده و حال آنکه این پژوهش به لایه ها و رمزگان با رویکرد نشانه شناسی به تحلیل موضوع پرداخته است. اما در خصوص تحلیل های نشانه شناسی لایه ای در قرآن کریم پژوهش های صورت پذیرفته که توسط زریوند و پیرانی دو مقاله منتشر شده با عنوان های « نشانه شناسی لایه ای رمزگان های سوره المسد از منظر رولان بارت» و « نشانه شناسی لایه ای رمزگان های سوره نازعات با تکیه بر نظریه رولان بارت» که این دو مقاله رمزگان های پنجگانه رولان بارت را در این دو سوره مورد تحلیل و بررسی قرار داده است و در نتیجه آن، مدعی شدند که این دو سوره رمزگان پنجگانه رولان یافت شده است. اما از آنجایی که این موضوع از نظر انتخاب سوره تفاوت دارد و نیز قرآن کریم گنجینه ای از معانی نهفته است و کشف رمزگان هر بخش و یا سوره ای از آن خالی از فایده و لطف نیست، بنابراین پژوهش پیشرو به نوعی به رمزگشایی سوره دیگر پرداخته است که از رهگذر آن می توان معانی ضمنی و لایه های را که به صورت بافت ناگسستی به همدیگر گره خورده اند را به دست آورد. با توجه به اهمیت موضوع، ضمن بررسی و تحلیل انواع رمزگان در این سوره، تلاش بر این است که به سوالات زیر پاسخ داده شود.

۱. نظریه رمزگان پنجگانه رولان بارت چه ساز و کارهایی برای تحلیل معنای متن قرآن، به ویژه سوره

فجر ارائه می دهد؟

۲. تعامل میان رمزگان های هر موتیکی، کنشی، نمادین، فرهنگی و معنایی چگونه منجر به تولید لایه های متعدد

معنا در سوره فجر می شود؟

۱. مباحث و تعاریف کلی نظریه

نشانه شناسی که توسط سوسور زبان شناس سویسی مطرح شد زبان را نظام یا ساختارگفتاری دانست که بر نشانه ها استوار هستند نشانه ها همان واژگان هستند که بینشان قرارداد معنایی منعقد است که پیوسته این نشانه ها به همدیگر ارجاع داده می شوند به عبارتی زبان آن نظام دال و مدلولی است که مدام به یکدیگر ارجاع داده می شود. دال و مدلول بر اساس یک قرارداد مشترك میان اعضای جامعه زبانی با یکدیگر پیوند می یابند و نشانه پدید می آید و این قرارداد یک رمز را به وجود می آورد. از این رو، هر نشانه یک رمز است و مجموعه نشانگان، مجموعه رمزگان را شکل می دهد (صفی و سلامی: ۱۳۹۰، ص ۳). به اعتقاد سوسور واژگان یا همان نشانه ها مناسباتی با همدیگر دارد و کشف و شناسایی این مناسبت ها نشانه شناسی است. بر پایه ی این رویکرد، گستره ی نشانه ها چیزی فراتر از دانش زبان شناسی را در بر می گیرد و در زمینه های گوناگون زندگی بشر مصداق می یابد؛ تا آنجا که ارائه تعریف درست و دقیق از مفهوم تمدن، بدون در نظر داشتن قابلیت های ارتباطی نشانه ها تحقق پذیر نخواهد بود (حق طلب و همکاران: ۱۴۰۱، ص ۲). رولان بارت نظریه پرداز فرانسوی یکی از مشهورترین متفکرانی است

که تحت تأثیر سوسور نشانه‌شناسی را به عنوان یک دانش بررسی کرد. لذا چرخش از رویکردهای کلاسیک ادبی به تحلیل ساختارگرایانه و نشانه‌شناسانه مرهون افرادی همانند بارت است. او در حرکت نشانه‌شناسی در اواخر دهه 60 میلادی به سمت مطالعات فرهنگی بسیار تأثیرگذار بوده است (صفی‌وسلامی: ۱۳۹۰، ص ۳). از منظر او، هر متنی به گونه‌ای متفاوت به دریایی از متن‌های پیشین بازمی‌گردد، اما برخی از نوشتارها سعی می‌کنند با تأکید بر معنایی خاص، خواننده را از مرتب ساختن آزادانه متن با این نوشتارهای پیشین بازدارند. این متن‌ها خواننده را در مقام مصرف‌کننده صرف، یک معنای ثابت در نظر می‌گیرد، حال آنکه یک متن پشرو از دیدگاه بارت، خواننده را به یک تولیدکننده تبدیل می‌کند (اسپرهم و همکاران: ۱۳۹۷، ص ۴). از نگاه او بین متن خواندنی و متن نوشتنی تفاوت وجود دارد. در متن خواندنی، خواننده فقط اطلاعات لازم را از متن کسب می‌کند و متوقف می‌شود، ادامه‌ای صورت نمی‌گیرد. اما در متن نوشتنی خواننده است که تولید معنای کند تا جایی که می‌تواند، حتی متنی را بازنویسی می‌کند. همچنین در متن خواندنی کنشی صورت نمی‌گیرد و خواننده منفعل است، اما در متن نوشتنی خواننده در مقام کنشگر قرار می‌گیرد و می‌تواند بارها متنی را تولید کند و معناهای گوناگون را دوباره بازنویسی کند (وحدانی‌فر و صفیخانی: ۱۴۰۱، ص ۸۷۷). با توجه به این توضیحات مشخص می‌گردد که مفهوم «رمز» در نشانه‌شناسی امری بسیار پایه‌ای و اساسی است. به باور سوسور نشانه‌ها وقتی با یکدیگر متصل می‌شوند و ارتباط برقرار می‌کنند که قادر به تولید معنا باشند. معنای نشانه ارتباط مستقیمی به رمزی که در آن موجود است، دارد. پس رمزگان مرزی را به وجود می‌آورد که خارج از آن چیزی به نام نشانه نیست، هر آنچه است در محیط معنا پیدا می‌کند (وحدانی‌فر و صفیخانی: ۱۴۰۱، ص ۸۷۸). او برای تبیین کیفیت نقش‌آفرینی دال‌ها به رمزگان‌هایی اشاره کرده است که توجه به آن باعث می‌شود تا خواننده هنگام مطالعه متن تولیدی، آن را به خواننده‌ها یا آحاد کوچک‌تر معنایی تقسیم کند و در گام بعدی با نظم دهی مجدد خواننده‌ها، متن را بازسازی نماید. این رمزگان در پنج دسته جای می‌گیرند که عبارت‌اند از: هرمنوتیکی یا چیستانی، کنشی، معنایی، فرهنگی و نمادین (هادی‌خواه و همکاران: ۱۴۰۱، ص ۵۵). قرآن کریم از جمله چنین متونی است که دارای لایه‌های متعدد معنایی و گنجینه‌های از معارف گوناگون فلسفی، عرفانی، کلامی، علمی، سیاسی و... می‌باشد که هر یک نمود عینی و متنی یک نظام رمزگانی‌اند. این کتاب مقدس مقصدی بسیار نامتناهی برای بررسی‌های زبانشناسی خصوصاً نشانه‌شناسی رولان بارت است تا به واسطه آن، پرده از برخی معانی سر به مهرش برداشته شود (پیرانی‌شال، زریوند: ۱۴۰۱، ص ۵۲). بارت برای تحلیل داستان «سارازین» این داستان را به 561 واحد معنایی تقسیم می‌کند و سپس این واحدها را تحت پنج رمز (که روی هم رمزگان روایت را تشکیل می‌دهند) طبقه‌بندی می‌کند. این رمزها عبارتند از: رمز هرمنوتیک، رمز معنایی، رمز کنشی، رمز فرهنگی، رمز نمادین. مقصود بارت از هر رمز جنب‌های از متن است که خواننده بتواند معنایی را برای آن قائل شود (حاجی‌زاده و همکاران: ۱۴۰۴، ص ۱۲۶).

۲. انواع رمزگان سوره مبارکه الفجر

در این سوره تعلق به دنیا بدان جهت که طغیان و کفران به دنبال دارد، مذمت شده و اهل دنیا را به شدیدترین عذاب دنیا و آخرت تهدید نموده و روشن می‌سازد که انسان به خاطر کوتاه فکریش خیال می‌کند اگر خدا به او نعمتی داده به خاطر آن است که نزد خدا کرامت و احترامی دارد، و آنکه مبتلا به فقر و فقدان است به خاطر این است که در درگاه خدا خوار و بی‌مقدار است، ولی به خاطر پندار غلطش هر فساد و طغیانی را مرتکب می‌شود (طباطبایی: ۱۳۸۱، ص ۶۶۴۹) در بخش اول این سوره به سوگندهای متعددی که در نوع خود بی سابقه است برخورد می‌کنیم که خود مقدمه‌ای برای تهدید طغیانگران به عذاب الهی است. در بخش بعدی این سوره به شماری از اقوام سرکش گذشته مانند قوم عاد و ثمود و فرعون و انتقام شدید خداوند از آنان اشاره شده است، تا جایی که هر زمانی بدانند که مورد مواخذه خداوند قرار می‌گیرند. در آخرین بخش این سوره مسئله قیامت و سرنوشت مجرمان و کافران، و همچنین پاداش بزرگ صالحانی که صاحب نفس مطمئنه هستند، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲. ۱. رمزگان هرمنوتیک

رولان بارت رمزگان هرمنوتیک را مجموعه واحدهایی تعریف کرده که نقش‌شان بیان یک سؤال و پاسخش به شیوه‌های متفاوت است و نیز حوادثی متنوع که یا برانگیزنده پرسش‌اند یا به تأخیر آورنده پاسخ؛ یا اینکه معمایی بسازیم و سپس رمزگشایی‌اش کنیم (زریوند و همکاران: ۱۴۰۱، ص ۲۶۰). ارتباط بین این رمزگان و اصطلاح اصلی آن، یعنی تأویل و تفسیر متن گویای این مطلب است که هدف این رمزگان جلب توجه خواننده به طرح پرسش‌ها و پاسخ به آنها در راستای تفسیر متن است. امری که باعث مشارکت هر چه بیشتر خواننده در فهم دلالت‌های متن می‌شود (قهرمانی و همکاران: ۱۳۹۸، ص ۳۲). طبق نظر بارت، رمزگان هرمنوتیکی یا معما حدهایی را در خود گرد می‌آورد که از طریق به نخ کشیده شدن آن‌ها (مثل جمله‌ای روایی) یک معما به وجود می‌آید و پس از «تاخیرهای» شیرینی روایت، یعنی کشف پاسخ معما را موجب می‌شوند (اسپرهم و همکاران: ۱۳۹۷، ص ۸). در متون مقدس دینی با توجه به شرایط سیاسی، دینی و اعتقادی بسیاری از مسائل ابتدا به صورت هرمنوتیکی بیان شده و سپس متناسب با مقتضای ذهنی مخاطب و طی برخی مراحل فکری و عملی؛ با دلیل و حجت عقلی به آرامی رمزگشایی می‌شوند (حاجی‌زاده و همکاران: ۱۴۰۴، ص ۱۲۷). البته رمزگان هرمنوتیکی مطرح در رمزگان‌های بارت با رمزگان هرمنوتیکی سنتی و فلسفی که در طرح پدیدارشناسی هوسرل مطرح می‌شود، تفاوت داشته و از زاویه‌های خاص به آن نگریسته می‌شود به گونه‌ای که تنها به ایجاد سؤال در روایت و پاسخگویی به آن می‌پردازد (زریوند و همکاران: ۱۴۰۱، ص ۲۶۰).

خداوند در ابتدای بیان به تشریح کنش می‌پردازد سپس به زمان‌های مهم (صبح، شب‌های دهگانه، شب و ...). قسم یاد کرده است موضوعیت بخشی کرده و معما و پرسشی را درباره وقوع قیامت شرح می‌دهد که حاکی از یک امر مهم می‌باشد؛ بنابراین اولین معمای مطرح شده از طریق سوگندهای پی در پی است که در خلال

آیات این سوره رمزگشایی کرده و پاسخ می‌دهد که آیا در این قسم‌ها اهمیت در نزد خردمندان نیست؟ در این آیه هدف اصلی از کاربست رمزگان هر موتتیکی به صورت عینی، ملموس و مستقیم، جلب توجه خواننده به محور اصلی سوره است.

بنابراین آغاز این سوره با قسم (واو) است که بر واژگان ابتدایی (الفجر- لیال عشر- الشفع- الوتر- لیل) وارد شده است. به نظر می‌رسد، بیان اینگونه سوگندها نیز با ذکر معاد جسمانی و برپایی قیامت و رسیدگی به اعمال بندگان تناسب و هماهنگی داشته باشد؛ زیرا فجر نشان تمام شدن یک دوره رنج و زحمت و صبر در برابر ناملایمات و شروع دوباره زندگی و حیات، انسان‌ها با وصفی تازه است (السادات کدخدایی، صمدانیان: ۱۳۹۸، ص ۱۲۳). استعمال این قسم‌های متوالی و اقرار گرفتن با هل استفهامی، بر اهمیت قسم‌های یاد شده افزوده است در نوع خود بی سابقه و حکایت از یک امر مهمی دارد که به خودی خود تداعی سوالی در ذهن می‌گردد و مخاطب را متوجه اهمیت این موضوع می‌گرداند که آن امر مهم که قرار است اتفاق بیفتد، چگونه اتفاق خواهد افتاد و فرجام آن به چه صورت؟! و این خود مقدمه‌ای است بر تهدید جباران به عذاب الهی چرا که دامنگیر آن‌ها خواهد شد. بنابراین می‌بینیم آیات کوتاه اما پرطنین و تکان دهنده هستند و اندازهای زیادی را با خود دارند. «فجر» در لغت به شکافتن وسیع است اما در اصطلاح یعنی روشنای و سپیده دم صبح که پرده ظلمت شب را می‌شکافد و سرچشمه‌ی نور را از میان افق منفجر می‌سازد و بندهایی را باز می‌کند که بر حرکت و حیات زندگان زده شده است و هستی را نورباران و زندگی را دگرگون می‌سازد (خرم دل: ۱۳۷۹، ص ۱۲۹۴). فجر صبح عیدقربان است یا اول ذی‌الحجه دارای اهمیت. «لیال عشر» ده روز اول ذی‌الحجه دارای جایگاه فوق العاده و نیز تکثیر آن برای تعظیم است. به همین صورت سه کلمه دیگر که بر آن‌ها قسم وارد شده دارای اهمیت ویژه هستند و سوگند خوردن به آن‌ها به معنی برجسته بودن موضوع است. آیه «هل فی ذلک قسم ذی حجر» خود بیانگر این امر است که معماهای مطرح شده، بسیار دقیق و اساسی هستند، البته برای اندیشمندان و صاحبان خرد. جواب قسم‌های مذکور حذف شده، چون آیات بعدی که از عذاب اهل طغیان و کفران در دنیا و آخرت و ثواب نفوس مطمئنه خبر می‌دهد، بر آن دلالت داشته، می‌رساند که: سوگندها برای اثبات این معنا بوده که خدای تعالی به بعضی از خلائق نعمت می‌دهد، و از بعضی دیگر دریغ می‌دارد، همه برای امتحان است، و حذف این جواب و اشاره به آن هم به طور کنایه رساتر است، وهم در باب تهدید و انذار و بشارت موکدتر است (طباطبایی: ۱۳۸۱، ص ۶۶۵). برای پاسخ این معماها در بافت سوره با انواع پاسخ‌ها روبرو می‌شویم؛ موضوعیت، نوید پاسخگویی، پاسخ جزئی، پاسخ تعلیق و در نهایت افشای حقیقت، یعنی پاسخگویی به صراحت. البته ناگفته نماند همانطور که بارت معتقد بود، نیاز حتمی بودن همه پاسخ‌ها نیست، گاهی اوقات ممکن است چند نوع از پاسخ‌ها آورده شوند. در ابتدای سیر آغازین سوره، صرفاً طرح این معماها است و سپس پاسخ‌ها به حالت تعلیق در می‌آیند. پاسخ موضوعیت زمانی داده می‌شود که نخستین رانش و حرکت‌های زمین برای برپایی روز

رستاخیز آغاز می شود گویا معماها و سوالات چالش برانگیز برای این مطرح بودند تا از یک امر بسیار مهم خبر دهند و آن آغاز زندگی نوین است که نخستین شراره های آن با لرزش های پی در پی زمین شروع می شود «کَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا» (این چنین نیست که می پندارید، هنگامی که زمین را به شدت درهم کوبند / ۲۱) تکرار دَکَّ که به معنی کوبیدن سخت است، موضوعیت پاسخ را برجسته تر می کند و کلمه «کَلَّا» تصور نادرست و انحراف افکار آن ها نسبت به زندگی واپسین را رد می کند. بنابراین می بینیم که بین قسم های سوال برانگیز، جمله های معترضه ذکر شده است. سپس به جزئیات پاسخ آن می پردازد گویا جواب این معماها فقط یک پس لرزه زمین نیست و مراحل دیگری را نیز در بر دارد که آیات ۲۲ و ۲۳ «وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا - وَجَاءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ...» (و [فرمان] پروردگارت برسد، و فرشتگان صف اندر صف حاضر شوند، / بدر آن روز دوزخ را بیاورند، در آن روز انسان متذکر شود و کجا این تذکر برای او سودمند افتد؟! بیشتر جزئیات آن را واکاوی می کند و صحنه دیگر از این رخداد را خلق می کند تصویری از چگونگی روز حشر و حساب و کتاب ترسیم می کند که در واقع به بخش جزئیات پاسخها پرداخته است. طبق نظر بارت پس از طرح این معما پاسخ به صورت تعلیق در می آید و مخاطب را در حالت غامض در می آورد و توقف ظاهری جواب سبب می شود که کلام در تمام وجود مخاطب جای بگیرد و به درکی درست از کلام نایل آیند و به صورت غیرمستقیم بدان جواب ضمنی می دهد چرا که ذکر اقوام گذشته مثل عاد و ثمود و سرکشانی مانند فرعون که خداوند به آنها نعمت و فرصت عطا کرده بود اما چون عجب و سرکشی و فریب نفس آن ها، سبب شد که سر به ظغیانگری بزنند و از راه مستقیم منحرف شده و گرفتار مفاسد اخلاقی شوند. گویا ذکر این سرگذشت ها بدین جهت است که فراعنه هر زمانی متنبه گردد که قطعا این قسم ها و تذکرها برای آن است که روز سختی در پیش است. افشای حقیقت زمان رخ می دهد که انسان همه صحنه ها را با چشم خویش مشاهده کرده و نتیجه عملکرد خوب و بد را می بیند چرا که چشم های حقیقت باز شده و زمان موعود فرا رسیده و هر آنچه که نادیده گرفته یا از حافظه اش پاک شده، مجدد رو می شوند. مصداقش این آیه شریفه است: «يَوْمِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى» گویا فیلمی از زندگی خود مشاهده می کند که همه فراز و نشیب های زندگیش در آن نمایش داده می شود و چه بسا از نتیجه عملکردش رضایت نداشته و می گوید: «يَالَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي». بنابراین پایان سوره به صراحت یادآور این قضیه است که زندگی این دنیا بسیار ناچیز و مختصر و ناپایدار است و به زودی به پایان می رسد سپس زندگی نوینی آغاز شده که از دو حالت خالی نیست یا نفس مطمئنه ای است که خدایش را راضی کرده و اکنون با طیب خاطر در نعمت های خدا سیر می کند و در کنار بندگان مخلص و در مینوی ابدی آرام می گیرد و یا دارای عملکرد ضعیفی بوده و در حسرت نعمت ها و زندگی ابدی حسرت گویان «يَالَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي» می گوید. در نتیجه در این بخش مهم ترین هدف از طرح معماها و گاهی پاسخ تعلیقی، به معنی شدت و عظمت روز رستاخیز است همان روزی که خداوند می فرماید: إِنَّ السَّاعَةَ لَأْتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا... (غافر / ۴۰).

۲.۲. روزگان پروآیرتیک یا کنشی

این رمزگان با زنجیره رویدادها سروکار دارد که در جریان خواندن یا گردآوری اطلاعات که روایت به ما می دهد، ثبت می شود و نامی به خود می گیرد؛ مثلاً ما می گوئیم صحنه مربوط به قتل، صحنه دستگیری و غیره (سجودی: ۱۳۸۷ص ۱۶۵). بارت رمزگان کنشی را در بردارنده واحدهای روایی می داند که با هم کلیت متن و روایت را شکل می دهند و همچون زنجیرهای از کنشها برای نام گذاری یک سکانس هستند (بارت: ۱۳۹۴ص ۲۶۱). رمزگان پروآیترتیک یا کنشی در نظام رمزگان پنج گانه رولان بارت، به «رشته‌ی کنشها و اعمال» در یک متن می پردازد. این رمزگان، برخلاف رمزگان نمادین یا هرمنوتیکی که بر پایه‌ی تعلیق و معنای پنهان استوارند، بر کنشهای عینی و قابل رویت در متن تأکید دارد؛ کنشهایی که در امتداد یک روایت، زنجیره‌ای از دلالت‌های معنایی و احساسی را ایجاد می کنند. در این سوره رمزگان کنشی به صورت متوالی و پی و در پی آمده‌اند و هنگامی که خداوند از سرکشان دوران سخن می گوید اولین کنش که همان کنش قهر الهی است فعال می شود.

۲. ۱.۲. کنش قهر الهی

در متنی چون قرآن، و به‌طور خاص در سوره فجر که ساختاری هشداردهنده، تاریخی و قیام‌محور دارد، رمزگان کنشی نقشی اساسی در پویایی معنایی و حرکت روایت ایفا می کند. سوره فجر از همان آغاز با مجموعه‌ای از سوگندها (فجر، لیالی عشر، زوج و وتر، لیل) فضایی استقرایی و منظره کنشی را ایجاد می کند. بلافاصله پس از آن، از اقوام گذشته چون عاد، ثمود و فرعون یاد می شود که با ساختارهای قدرت و ستم خود به سرکشی روی آورده و فرود آوردن تازیانه عذاب اولین کنش قهر الهی است که آن‌ها را نابود کرد. در آیه: «فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ» (پس پروردگارت تازیانه عذاب های گوناگون را بر آنان فرو ریخت / ۱۳). رمزگان کنشی با قوی‌ترین حالت خود بروز می کند. این طغیانگران که فساد کردند، آنها خیال می کنند که اگر حقیقت و عدالتی در عالم باشد باید وقتی کار بدی مرتکب شدند همانجا آن‌ها به مجازات الهی برسند ولی نمی‌دانند اگر این طور بود امتحان و تکلیف از میان برداشته بود (مطهری: ۱۳۸۹ص ۷۵). فعل کنشی: صَبَّ (ریختن) در آیه ۱۳ «صَبَّ فَاصَّبَبَ إِلَيْهِ، أَرِقُّ فَارِقُّ إِلَيْهِ» (ابن منظور: ۱۴۱۴، ۵۱۸ص ج ۱)، نه تنها به معنای فرو آوردن، ریختن است بلکه به معنای ریزش سریع و بدون تأخیر است (الشافعی: ۱۳۸۸، ص ۳۴۳). این فعل بیانگر کنش سخت و مستقیم الهی است. «صَبَّ» نشانگر شدت، استمرار، و فراگیری عذاب است. «سوط» استعاره‌ای از شکنجه و تنبیه فیزیکی است که بار فیزیکی کنش را نیز افزایش می دهد بنابراین در این معناشناسی کنشی، خداوند از مقام نظارت به مقام فعل جزایی مستقیم وارد می شود و در آیه «فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ...» (اما انسان، هنگامی که پروردگارش او را بیازماید... / ۱۵)، مراد از انسان در اینجا در اصل کافر است اما به طور عام انسان مسلمان را هم در برمی گیرد که دارای چنین خیالات نادرستی باشد (عثمانی: ۱۳۷۷ص ۵۰۷ ج ۱۶). فعل کنشی در این آیه، ابتلاء و آزمایش الهی است. انسان در مواجهه با چنین

کنش الهی، دو نوع عکس‌العمل کنشی از خود نشان می‌دهد. تصور غلط به او دست می‌دهد و نعمت‌های الهی را نتیجه صلاحیت و استعداد ذاتی خود می‌داند در نتیجه کفران نعمت می‌کند. کنش دیگرش زمانی انجام می‌گیرد که تنگدستی و فقر را نتیجه عدم صلاحیت خود می‌داند («رَبِّي أَهَانَنِي») (پروردگرم به من اهانت کرده). لذا این آیات نشان می‌دهند که انسان در برابر کنش امتحان الهی، واکنش‌های دلبخواهانه و خودمحور از خود بروز می‌دهد. یعنی انسان به‌جای درک ماهیت آزمایش، دچار برداشت‌های سطحی و مادی‌گرایانه از افعال خداوند می‌شود.

۲.۲.۲. کنش اجتماعی

اما آیاتی که بیانگر کنش‌های اجتماعی هستند، آیات ۱۷ و ۱۸ است «كَلَّا بَلْ لَا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ» (وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ) (این چنین نیست که می‌پندارید، بلکه [زبونی، خواری و دور شدن شما از رحمت خدا برای این است که] یتیم را گرامی نمی‌دارید و یکدیگر را بر طعام دادن به مستمند تشویق نمی‌کنید). رمزگان کنشی در این آیات، اجتماعی هستند یعنی جامعه‌ای که فاقد کنش‌های مثبت مثل (اکرام، اطعام، ترغیب و...) است، خود را در معرض کنش قهری الهی قرار می‌دهد. همچنین آیاتی که بیانگر کنش‌های روز قیامت هستند، («وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا») است. («جاء») یعنی «آمدن». آمدن خداوند به معنای تجلی اقتدار و حساب‌رسی نهایی است، نه حرکت جسمانی. بیشتر مفسران آن را از متشابهات ذکر کرده‌اند که کسی جز خدا از کیفیتش اطلاع ندارد (عثمانی: ۱۳۷۷، ص ۵۰۷). «صَفًّا صَفًّا» نیز کنشی بصری و عظیمی از سوی فرشتگان است، خاشع، همیشه حضور در صحنه دادرسی و در حین حال نظامند.

۳.۲.۲. کنش جزایی

کنش دیگری که در این سوره می‌توان به آن اشاره کرد، کنش پاداشی، در پایان سوره است. («يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ... فَأَدْخِلِي فِي عِبَادِي») (ای جان آرام گرفته و اطمینان یافته!... پس در میان بندگانم درآی) این خطاب قرار دادن نفس مطمئنه نوعی کنش پاداشی محسوب می‌شود. بنابراین رمزگان کنشی در سوره فجر، بر سر این سه کنش اصلی شکل می‌گیرد: کنش‌های الهی (قهر، حضور، جزا) (کنش‌های انسانی) (طغیان، غفلت، بی‌عدالتی) کنش‌های معادمحور (حضور خدا، خطاب به نفس، جزای اخروی).

۱. ۳. رمزگان معنایی

رمزگان معنایی در نظام رمزگانی رولان بارت، به واژگان و نشانه‌هایی مربوط است که بار معنایی چندگانه، عاطفی، عرفانی، یا مفهومی دارند. این رمزگان در برگیرنده معناهای ضمنی با دلالت‌های ویژه ای است که از عناصر مختلف متن روایی مانند واژگان، تعبیر و جملات برداشت می‌شود، البته در این رمزگان بیشتر بر

دلالت‌های روانی، احساسی و خصلت نما تأکید می‌شود (حاجی‌زاده و همکاران: ۱۴۰۴، ص ۱۳۳). مقصود رولان بارت از رمزگان معنایی همان دالها هستند. بنابراین، برای خوانش متن، جستجو در مجموعه‌ای از واحدهای کوچک معنایی که به طور ضمنی بر چیزی یا شخصی یا مکانی دلالت می‌کنند ضروری می‌نماید (علوی مقدم و همکاران: ۱۴۰۲، ص ۲۲۶). به بیان دیگر لایه‌ی بیان در سامانه‌ی دلالتی ثانوی بر اساس لایه‌ی بیان و سطح محتوای نظام دلالتی نخست پایه‌یگذاری می‌شود این مهم باعث برجسته‌تر شدن کارکرد رمزگان معنایی در متن تولیدی می‌شود (حق‌طلب و همکاران: ۱۴۰۱، ص ۹). این رمزگان، معنا را از سطح لغت به سطح‌های گفتمانی، تفسیری و تداعی‌گر گسترش می‌دهد.

خواننده مطابق رمزگان معنایی به ویژگی معنایی و لغوی آیاتی مثل (الْفَجْر، وَلَيَالٍ عَشْرٍ) دست می‌یابد. همچنین خواننده با دریافت معنی اولیه به صورت ضمنی به معنای ثانویه پی می‌برد و معنای ثانویه دال بر این است که ایمان و دریافت‌های روحی پس از ظلمت‌ها و تاریکی سختی حاصل گردیده است. بنابراین در سوره فجر، شماری از واژگان کلیدی چنین ساختار چندلایه‌ای دارند و به جای تنها یک معنای لغوی، مخاطب را در معرض مجموعه‌ای از برداشت‌های معنایی قرار می‌دهند. «الْفَجْر» واژه‌ای با میدان معنایی چندگانه معنای صریح: آغاز صبح، گسیختن شب، روشنایی. معنای ضمنی، نماد بیداری است. بنابراین، واژه‌ای به ظاهر زمانی، به یکی از پرتراکم‌ترین واژگان معنایی سوره تبدیل می‌شود. آیه مبارکه: (وَلَيَالٍ عَشْرٍ) نیز دارای تراکم معنایی است که معنای صریح آن، ده شب (احتمالاً دهه ذی‌الحجه یا دهه آخر رمضان) اما به صورت ضمنی بیانگر معنویتی است که در این ده شب به دست می‌آید زیرا در فضیلت این شب‌ها بیان شده که می‌تواند انسان را به قرب خداوند برساند در نتیجه معنای ضمنی آن می‌تواند زمان عرفانی، آمادگی روح برای قرب الهی و تاریکی شب زمینه ساز خلوت با خالقش باشد. آیه دیگری که در آن رمزگان معنایی به طور آشکارتری تجلی یافته است «يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ» است. معنای صریح آن، روح آرام و معنای ضمنیش، نماد انسان مؤمن که در برابر آزمون‌ها (آیات میانی سوره به اشاره کرده) به تعادل رسیده است. رمزگان معنایی این واژه، آن را به یکی از قوی‌ترین مفاهیم انسان‌شناسی در قرآن بدل کرده است. در آیات شریفه «فَعَلَ رَبُّكَ / ابْتَلَاهُ رَبُّهُ / اِرْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكَ». معنای صریح آن یعنی، پروردگار تو. معنای ضمنی آن یعنی مالک، خالق، مدیر هستی. عامل آزمون و جزا، رحمت. راغب اصفهانی واژه «رَبِّ» را اینگونه تعریف می‌کند «الرب في الأصل التربية وهو إنشاء الشيء حالا فحالا إلى حد التمام» (الاصفاهانی: ۱۴۰۴، ۱۸۴ ج ۱). بنابراین «رَبِّ» نه فقط خدا، بلکه به معنی «خدای تربیت‌گر تو» است. در رمزگان معنایی سوره، «رَبِّ» واژه‌ای است که تمام ساختار معنوی متن را حول خود شکل می‌دهد. آیه (ادْخُلِي فِي عِبَادِي) نیز رمزگان معنایی را در خود جای داده است که مانند آیات قبل دارای معنای صریح و ضمنی است. معنای صریح آن، به جمع بندگان من وارد شو و معنای ضمنی‌اش، ورود به دایره خاصان و مقربان است که به عنوان پاداش نیک برای بندگان صالح خداوند است و به صورتی دیگر نیز این رمزگان در آیه نمود یافته است به

معنی «هم‌بودگی در ایمان» ← اجتماع مؤمنان در مقابل جامعه طاغوتی است. «عبادی» در اینجا ناظر به هویت ایمانی انسان نجات‌یافته است.

در نتیجه رمزگان معنایی در سوره فجر، با بهره‌گیری از واژگان ساده اما پُر بار، فضایی از معانی چندسطحی، پیچیده و باز می‌آفریند. واژگانی مانند «فجر»، «نفس مطمئنه»، «عذاب»، «رب»، و «إنسان» در این سوره، نه صرفاً ابزار پیام، بلکه کانون تولید معنا هستند. این سوره، به‌واسطه این واژگان، ذهن مخاطب را از مفاهیم ظاهری به درک ساختارهای عمیق هستی‌شناختی، اخلاقی، و عرفانی سوق می‌دهد. بر اساس این رمزگان، می‌توان گفت: سوره فجر، علاوه بر اینکه دارای غنای لغوی است نیز دارای وسعت معناسازی است.

۴ رمزگان فرهنگی یا ارجاعی

رمزگان فرهنگی، چهارمین رمزگان از مجموعه رمزگان‌های پنج‌گانه رولان بارت است که بر ارجاع‌های بینامتنی و پیش‌دانسته‌های فرهنگی، دینی، تاریخی و اسطوره‌ای تکیه دارد. این رمزگان، بر خلاف رمزگان معنایی که در سطح واژه‌ها معنا تولید می‌کند، و برخلاف رمزگان هرمنوتیکی که بر تعلیق معنایی استوار است، معنا را در شبکه‌ای از دانسته‌های فرهنگی مشترک میان نویسنده و مخاطب تولید و بازخوانی می‌کند. این رمزگان مجرای ارجاع متن است به بیرون، به دانش عمومی^{۵۰} هنر، پزشکی، سیاست، ادبیات و غیره). رمزگان فرهنگی قلمروی اسطوره‌شناسی و ایدئولوژی است در هم بافته شدن این مرجع‌ها حس واقعیت را در متن به وجود می‌آورند (سجودی: ۱۴۰۱، ص ۱۵۰). این نوع رمزگان، خواننده را به استفاده از دانش خود از جهان واقعی فرامی‌خواند تا بتواند به معنای متن پی ببرد، از نظر بارت، این دانش طبیعی بوده و از تجربه نشأت می‌گیرد و ریشه در منابع متنی دارد (مکاریک: ۱۳۹۳، ص ۱۳۸). موضوع دیگری که در ارتباط با رمزگان فرهنگی باید در نظر داشت میانمتمیت است، از دید بارت از آنجایی که هر متنی میانمتنی دیگر است، به ساحت میان متون تعلق دارد و جستجو برای کشف منابع اثر یا عواملی که در خلق آن مؤثر بوده‌اند (هادی‌خواه و همکاران: ۱۴۰۱، ص ۵۳).

۴.۱. طغیان و سرکشی

مهم‌ترین واحدهای فرهنگی این سوره، در یادآوری داستان تاریخی از طغیانگران و سرکشان گذشته، نمود یافته است. با یادآوری کردن اقوام تاریخی، مانند: عاد، ثمود، فرعون در آیات ۶ تا ۱۱ نمونه‌های از ارجاعات تاریخی در بحث نافرمانی از خداوند هستند. «وَأَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ * إِرْمَ ذَاتِ الْعِمَادِ * الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ * وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ * وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ» (آیا ندانسته‌ای که پروردگارت با قوم عاد چه کرد؟ / و [با آن شهر] ارم که دارای کاخ‌های با عظمت و ساختمان‌های بلند بود؟ / همان که مانندش در شهرها ساخته نشده بود؟ و با قوم ثمود آنان که در آن وادی [برای ساختن بناهای استوار و محکم] تخته سنگ‌ها را می‌بریدند؟ / و با فرعون نیرومند که دارای میخ‌های شکنجه بود؟ /). در این آیات، سه نمونه از تمدن‌های کهن - با وجهی قدرت، ثروت و استبداد معرفی می‌شوند. قوم عاد با ویژگی معماری عظیم (إرم ذات‌العماد)، نماد قدرت مادی و غرور تمدنی است و مراد «از ذات‌العماد، نیرومندی و سطوت‌استشان است» (طباطبایی، ۱۳۷۷،

ج ۲۰، ص ۴۷۰) که با آیات آغازین سوره بافت معنایی ایجاد می‌کند آنجایی که خداوند قسم‌های زیادی یاد کرد و از خردمندان خواسته که درس عبرت بگیرند زیرا با ارجاع دادن به داستان ثمود که با مهارت مهندسی در سنگ تراشی (جابوا الصخر)، نماد تکنولوژی زمانش بود اما فاقد تقوا و خداجویی بودند در نتیجه استعدادشان باعث نجاتشان نشد. در این رمزگان با ارجاعات فراوان، یکی دیگر از طغیانگران معروف را که خود را پروردگار برتر می‌نامید بنام فرعون به عنوان نماد مستبد معرفی می‌کند. یادآوری چنین داستان‌هایی با کد فرهنگی، ضمن اشاره تاریخی و فایده تاریخی آن، از حیث عبرت‌پذیری، تداعی کننده این مفهوم در ذهن است که در هر عصر و زمانی طغیانگرانی وجود دارد که باعث گمراهی خود و دیگران می‌شوند. بنابراین تحلیل نشانه‌شناختی این رمزگان نشان می‌دهد که این اقوام، کُد فرهنگی هشداردهنده در فرهنگ قرآنی هستند که مخاطب مسلمان، با شنیدن نام فرعون، بی‌درنگ تداعی‌هایی از ظلم، طغیان، ادعای خدایی و سرنوشت مختموم به هلاکت را به ذهن می‌آورد. در نتیجه، سوره با استفاده از این ارجاعات، نه تنها تاریخ می‌گوید، بلکه ما را از فعل آن‌ها برعذر می‌دارد.

۲. ۴. یتیم و مسکین

شاهد مثال‌ها از رمزگان فرهنگی در این سوره، یتیم و مسکین هستند که به‌عنوان نشانه‌های در فرهنگ دینی و اجتماعی ما نمود یافته‌اند. آیات ۱۷ و ۱۸ به این مسئله پرداخته است. (كَلَّا بَلْ لَّا تُكْرَمُونَ الْيَتِيمَ * وَلَا تَحَاصُونَ عَلَيَّ طَعَامَ الْمَسْكِينِ). در فرهنگ قرآنی، یتیم و مسکین تنها افراد نیازمند نیستند؛ آن‌ها نشانه‌های سنجش عدالت اجتماعی و دینداری حقیقی هستند. در این آیات، ترک تکریم یتیم و عدم ترغیب به اطعام مسکین، نشانه‌هایی از جامعه‌ای بیمار، خودمحور و بی‌اعتنا به ارزش‌های الهی است. در نتیجه تحلیل رمزگان فرهنگی این آیات نشان می‌دهد که مخاطب مسلمان با شنیدن این آیات، بی‌درنگ به مفاهیم زکات، صدقه، عدالت اجتماعی و وظایف جامعه مؤمن در برابر مستضعفان ارجاع ذهنی می‌یابد.

۳. ۴. نفس مطمئنه

نمونه‌ی دیگری از رمزگان فرهنگی را که می‌توان از این سوره استخراج کرد «نفس مطمئنه» به عنوان رمز فرهنگی - عرفانی است که آیات پایانی سوره به آن پرداخته است. (يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ * اِزْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً) «نفس مطمئنه» در ادبیات قرآنی و عرفانی، یکی از مقامات سلوک معنوی است یعنی آرامشی که در آن ترس و اندوه و یا اینکه از رسیدن به پروردگارش اطمینان دارد (اندلسی: ۱۹۸۳، ص ۷۴۲ ج ۹). این نفس، برخلاف «نفس اماره» یا «نفس لوامه»، به آرامش کامل در برابر اراده الهی رسیده است. یعنی نفسی که صورتش سفید و عمل نامه‌اش به دست راستش داده می‌شود (همان: ص ۴۸۹ ج ۹). بنابراین رمزگان ما را به ایمان و آرامش درونی و عرفان ارجاع می‌دهد. رمزگان فرهنگی در این سوره، نقش پل معنایی میان «متن قرآنی» و «باورها و حافظه فرهنگی مخاطب» را ایفا می‌کند. مخاطب آشنا با فرهنگ اسلامی، با شنیدن ارجاعات تاریخی (عاد، ثمود،

فرعون)، اصطلاحات اجتماعی (یتیم، مسکین)، و مفاهیم عرفانی (نفس مطمئنه)، به لایه‌هایی فراتر از متن لغوی منتقل می‌شود.

ارجاعات این آیات، با دیگر بخش‌های قرآن مرتبط هستند:

پیوند مفهومی	
داستان کامل عاد و پیامبران ثمود	آیه 50 و 60/هود
ماجرای ثمود و شتر الهی	آیه 73 و 79/اعراف
فرمون و غرق شدنش در نیل	17 و 26/نازعات

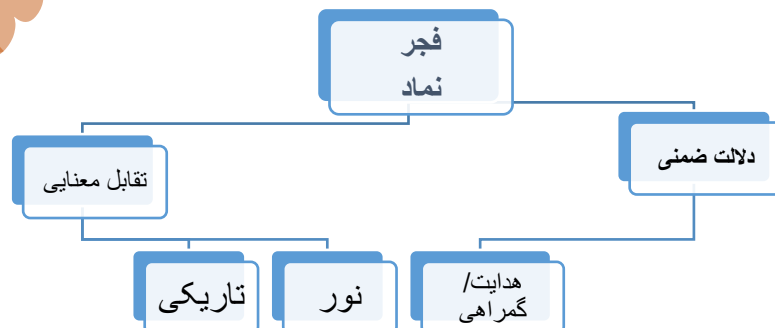
آیات ۶ تا ۱۰ سوره فجر، اوج فعال‌سازی رمزگان فرهنگی در این سوره هستند. ارجاع به سه قوم بزرگ، با استفاده از عناصر تاریخی، اسطوره‌ای، معماری، و روان‌شناختی، تصویر پیچیده‌ای از تمدن بدون توحید ارائه می‌کند. در نتیجه: تاریخ، به اسطوره تبدیل می‌شود؛ اسطوره، به نشانه‌شناسی اخلاقی بدل می‌شود؛ و در نهایت، مخاطب خود را در آینه تاریخ می‌بیند. این نوع رمزگذاری فرهنگی، لایه‌ای عمیق از معنا در سوره ایجاد می‌کند که تنها با شناخت بافت فرهنگی و تفسیر قرآن، می‌توان آن را دریافت و تحلیل کرد.

۲. ۵. رمزگان نمادین

رمزگان نمادین یکی از بنیادی‌ترین لایه‌های رمزگشایی متن در نظریه رولان بارت است که بر اساس تضادهای دوگانه، استعاره‌ها، نمادها و ساختارهای متقابل معنا تولید می‌کند، به عبارتی این رمزگان، گروه‌بندی‌ها یا ترکیب‌بندی‌های قابل تشخیص است که به طور منظم و در شکل‌های متفاوت و به روش‌های گوناگون در متن تکرار شده و سرانجام ترکیب‌بندی غالب را می‌سازند (سجودی: ۱۴۰۱، ص ۱۴۹). همنشینی تقابلهای، رمزگان نمادین ایجاد می‌کند که تأویل آن توسط خوانندگان، بازگشت پذیری و چند ظرفیتی بودن متن را امکان پذیر می‌کند؛ یعنی می‌توان از هر نقطه از روایت وارد متن شد و با طرح کردن رازی که غیر قابل پیش بینی باشد، ایجاد تعمق کرد (حاجی‌زاده، ۱۴۰۴، ص ۱۳۵) برخلاف رمزگان کنشی که مبتنی بر فعل و حرکت است، رمزگان نمادین در نظام تداعی‌های معنایی و ساختارهای تقابلی ذهنی عمل می‌کند و مخاطب را وارد بازی معناهای چندلایه می‌سازد. سوره مبارکه فجر، سوره‌ای است سرشار از نشانه‌های نمادین، تقابلهای متضاد، و استعاره‌های پر قدرت تصویری. این سوره، علاوه بر بیان تاریخ، هشدار و قیامت، از نمادهایی استفاده می‌کند که در فرهنگ قرآنی و روان جمعی مخاطب مسلمان، معنایی عمیق و چندبعدی دارند. «الْفَجْر» به مثابه نماد آغاز و بیداری. «فجر» در سطح صریح، زمان طلوع صبح است. برخی از مفسرین صحابه مانند: حضرت علی، ابن عباس و ابن

زبیر «فجر» را به معنای وقت دمیدن صبح صادق دانسته‌اند (عثمانی: ۱۳۷۷ص ۵۰۱). صبح را از آن جهت «فجر» می‌گویند که گائنه سپیده صبح دامن شب را می‌شکافد مثل آبی که زمین را می‌شکافد (مطهری: ۱۳۸۹، ۶۵). اما در رمزگان نمادین، مفهوم را بالاتر از این قرار می‌دهد. نماد خروج از ظلمتِ جهل به نورِ هدایت. نماد غلبه حق بر باطل، نقطه آغاز تحولی روحی یا اجتماعی. این سوگند، سوره را با یک نشانه روشن‌گر آغاز می‌کند. در برابر تاریکی (ضمنی)، فجر به‌عنوان نماد آگاهی، بیداری، آغاز نجات و حتی قیامت شناخته می‌شود. (وَلَيَالٍ عَشْرٍ). چه بسا مراد از آن از اول تا دهم ذی‌الحجه باشد، و اگر کلمه «لیال» را نکره آورده خواسته است به عظمت آن اشاره کند، نه اینکه عمومیت آن را برساند (طباطبایی: ۱۳۸۷ص ۶۶۴۹). نمادی از زمان خاص و «فرصت عرفانی» است. رمزگان نمادین این عبارت: شب = زمان انتظار، خلوت، آمادگی برای فجر. عدد ده = کمال، عدد رمزآلود در فرهنگ دینی. ترکیب «فجر» و «لیال عشر» یک قطب‌نمای نمادین ایجاد می‌کند. از تاریکی شب‌های آزمون تا روشنایی فجر رهایی. «الْمُطْمِئِنَّةُ» در برابر «الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ» (يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمِئِنَّةُ) (فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ...)) در این دو قطعه از سوره، دو قطب کاملاً متضاد از روان انسانی به تصویر کشیده می‌شود. نفس مطمئنه: آرام، راضی، تسلیم خدا، پاداش و سپس ورود به بهشت که همان فضل الهی است، شامل او می‌گردد. در مقابل نفس سرکش است که مضطرب، مغرور در نعمت، ناشکیبا در مصیبت و در نهایت گرفتار عذاب الهی، محرومیت از نعمت‌هایش و طرد درگاه او می‌شود. رمزگان نمادین در اینجا، ساختار دوگانه روان انسان را می‌سازد. (پس نهانی‌ها به ضد پیدا شود چون که حق را نیست ضد پنهان بود). (مولانا، دفتر اول: ۱۳۹۲، ۵۷).

نماد عرفانی آرامش و رضایت در برابر نماد اضطراب و بی‌ثباتی انسان دنیاپرست. بنابراین این رمزگان در سوره فجر، لایه‌ای استعاری-روان‌شناختی ایجاد می‌کند که در آن، مفاهیم الهی و اخلاقی در قالب نمادهای حسی و فرهنگی بازنمایی می‌شوند. فجر، نه فقط زمان روز است، بلکه نماد بیداری است. نفس مطمئنه، نه فقط فردی مؤمن، بلکه تجسمی از تعادل و ایمان انسانی است. این سوره، با بهره‌گیری از رمزگان نمادین، نظامی تقابلی از معنا می‌سازد که هم ساختار درونی متن را شکل می‌دهد و هم مخاطب را به درک عمیق‌تری از پیام الهی سوق می‌دهد.

نتیجه گیری

با بررسی سوره مبارکه «الفجر» از منظر نشانه شناسی رمزگان رولان بارت این نتایج حاصل گردید که این سوره از هر پنج رمزگان برخوردار است و یک گفتمان بسیار پویایی را شکل می دهد. در سطح رمزگان هرمنوتیک با طرح سؤالات ضمنی (قسم: و الفجر، و الیال العشر و هل فی ذلک قسم ذی حجر..) و تعلیق پاسخ، مخاطب را در مسیر کشف و تأویل قرار می دهد. رمزگان هرمنوتیک در این سوره دست کم شامل ده آیه است که در خصوص یک امر بسیار مهم ایجاد ابهام می کند و آن آغاز زندگی نوین است که نخستین شراره های آن با لرزش های پی در پی زمین شروع می شود «كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا». در آیات ۱۳ - ۱۵ - ۱۶ رمزگان کنشی در قالب قهر الهی «فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ» گرفتاری «فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ...» بیان نعمت و موهبت های الهی «يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ... فَادْخُلِي فِي عِبَادِي» در حق انسانها بیان شده است. این رمزگان در واقع بیانگر این است تا مخاطب آیات نتیجه اعمال نیک و بد خود را بداند. آیاتی که بیانگر کنش های اجتماعی هستند، آیات ۱۷ و ۱۸ است «كَلَّا بَلْ لَا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ» «وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ». رمزگان فرهنگی این سوره به وسیله یاد آوری داستان تاریخی از طغیانگران و سرکشان گذشته، نمود یافته است. با یادآوری کردن اقوام تاریخی، مانند: عاد، ثمود، فرعون. در آیات ۶ تا ۱۱ نمونه های از ارجاعات تاریخی هستند و در نهایت رمزگان نمادین با ایجاد تقابل های معنایی بستری برای شناخت پیوندهایی معنایی است و مصداق «تُعرف الأشياء باضدادها» می باشد. در مجموع، سوره فجر نه تنها متنی دینی و بلاغی، بلکه ساختاری نشانه ای و گفتمانی است که بر پایه رمزگان های درهم تنیده، درک متن را از حالت خطی به لایه ای ارتقا می دهد. تحلیل این سوره از منظر رمزگان بارت، افق جدیدی در مطالعات قرآنی، زبان شناسی و نشانه شناسی معاصر می گشاید.

فهرست منابع

- قرآن کریم.
- ابن منظور، محمد بن مکرم (م 1414) *لسان العرب*، محقق و مصحح: جمال الدین میردامادی، بیروت: دار الفكر للطباعة و النشر و التوزيع؛ دار صادر، الطبعة الثالثة

- اسپرهم، داود، شاگشتاسبی، مولود، سالاری، عزیزالله (۱۳۹۸) تحلیل روایی داستان نخجیران و شیر مثنوی معنوی با رویکرد زبان‌شناسی رمزگان رولان بات، **پژوهشنامه نقد ادبی و بلاغت**، شماره ۱، صص ۱-۱۹
- الاندلسی، ابوحيان محمد بن يوسف، (۱۴۲۰م). **البحر المحيط فی التفسیر**. محقق: صدقی محمد، الناشر: دارالفکر، بیروت.
- پیرانی شال، علی، زریوند، نیلوفر (۱۳۹۹). نشانه‌شناسی لایه‌ای رمزگان‌های سوره مبارکه المسد از منظر رولان بارت. **پژوهشهای ادبی - قرآنی**، سال هشتم، شماره ۲. DOI:10.2925/PAQ.82.97
- حاجی زاده، مهین، غیبی، عبدالاحد، احمدی، قادر (۱۴۰۴ش). واکاوی داستان حضرت یوسف (ع) در قرآن کریم با تکیه بر نظریه رمزگان پنجگانه رولان بارت، **دوفصلنامه مطالعات سبک شناختی قرآن کریم**، شماره اول، صص ۱۲۰-۱۴۱.
- حق طلب، رحمت‌الله، نوروز، مهدی، ضیاء خدادادیان، محبوبه (۱۴۰۱). بررسی و تحلیل شاخه‌های تعلیمی قابوسنامه در ارتباط با روابط والدین - فرزند بر اساس رمزگان پنجگانه رولان بات، **پژوهشنامه ادبیات تعلیمی**، سال چهاردهم، شماره ۵۳.
- خرم دل، مصطفی (۱۳۷۹). **تفسیر نور**، تهران، انتشارات احسان.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲هـ). **مفردات الفاظ القرآن**. محقق/مصحح: صفوان عدنان داوودی، بیروت، دارالقلم الشامیه، الطبعة الاولى.
- ربّانی، پژگان و همکاران (۱۴۰۲ش). تحلیل بینا نشانه‌ای رمان و فیلم «گاو خونی» بر اساس رمزگان روایی رولان بارت، **مجله پژوهش‌های بین رشته‌ای ادبی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی**، دو فصلنامه علمی، سال ۹، شماره ۹، صص ۲۰۹-۲۴۱.
- زریوند، نیلوفر و همکاران (۱۴۰۱). نشانه‌شناسی لایه‌ای رمزگان‌های سوره مبارکه نازعات با تکیه بر نظریه رولان بات، **مجله مطالعات سبک‌شناسی قرآن کریم**، سال ششم، شماره ۱۱، صص ۲۷۵، ۲۵۳.

- السادات کدخدایی، مرضیه، صمدانیان، محسن (۱۳۹۸) بازخوانی معناشناسی سوگندها در سوره فجر با محتوای آن، مجله پژوهش‌های زبانشناختی قرآن، سال ۸، شماره ۱۶، صص ۱۱۱-۱۲۸.
- سجودی، فرزانه (۱۴۰۱ش)، نشانه‌شناسی کاربردی، تهران، علم.
- الشافعی، ام‌خزیمه (۱۳۸۸). لغات قرآن کریم، ترجمه، حسین تاجی گله‌داری، چاپ اول.
- صفی‌تی، کامبیز و مسعود سلامی (۱۳۹۴ش). توضیح و معرفی متدولوژی رمزگان پنجگانه رولان بارت با نمونه عملی. مطالعات نقد ادبی، شماره ۲۵-۲۴، صص ۱۹۹ - ۲۲۱.
- طباطبایی، سید محمد حسین (۱۳۸۱ش). تفسیر المیزان، انتشارات، دارالعلم.
- عثمانی، محمد تقی (۱۳۷۷ش). تفسیر معارف القرآن، ترجمه: محمد یوسف حسین پور، جلد ۱۴، تربیت جام، انتشارات شیخ الاسلام احمد جام.
- قهرمانی، علی، شیدایی، آرزو، حسینی، صدیقه (ش ۱۳۹۸). تحلیل داستان «الغریب» نجیب کیلانی بر مبنای رمزگان پنجگانه بارت، مجله نقد ادب معاصر عربی، سال نهم، شماره ۱۷.
- کشاورز، کمال و همکاران (۱۴۰۲ش). تحلیل زیباشناختی هدنسی سوره «فجر» و نقش آن در تفسیر، مجله قرآن شناخت، سال ۱۶، شماره ۱، صص ۲۳-۲۷.
- مطهری، مرتضی (۱۳۸۹ش). آشنایی با قرآن، جلد ۱۳، بنیاد علمی و فرهنگی استاد شهید مطهری.
- مکاریک، ایرنا ریما (۱۳۹۳ش) دانشنامه نظریه‌های ادبی معاصر، ترجمه مهرا مهران مهاجر و محمد نبوی، تهران: آگه، چاپ پنجم.
- مولوی، جلال الدین محمد بن محمد (۱۳۹۲ش). مثنوی معنوی، تصحیح: کاظم عابدینی مطلق، قم: آوای ماندگار، چاپ دوم.
- وحدانی فرامی، صفیحانی، اکرم (۱۴۰۱ش). تحلیل رواینمايشنامه‌ی در انتظار گودو بر مبنای نظریه رمزگان رولان بات، ادبیات معاصر جهان، دوره ۲۷، شماره ۲، صص ۸۷۰-۸۹۷. DOI: 10.22059/jor.2020.298308.1955
- هادیخواه، فاطمه، اسفندیار پور، هوشنگ، یوسفی پور کرمانی، پوران (۱۴۰۱ش). بررسی رمزگان ارجاعی و فرهنگی در آموزه‌های اخلاقی منظومه لیلی و مجنون نظامی بر اساس مبانی رمزگان از رولان بات، مجله اخلاق در علوم انسانی، صص ۵۳-۵۹.

References

- -The Holy Qur'an.
- -Al-Sadat Kadkhodaei, Marzieh; Samadani, Mohsen (2019). "A Semantic Re-reading of the Oaths in Surah Al-Fajr in Relation to Its Content." *Journal of Qur'anic Linguistic Studies*, Vol. 8, No. 16, pp. 111-128. (in Persian)
- -Al-Shafi'i, Umm Khuzaimah (2009). *Vocabulary of the Holy Qur'an*, trans. Hossein Taji Galledari, First Edition. (in Persian)
- -Asparham, Davood; Shagashtasbi, Mouloud; Salari, Azizollah (2019). "A Narrative Analysis of the Story of Nakhjiran and the Lion in Rumi's Mathnawi Based on Roland Barthes' Semiotic Codes." *Journal of Literary Criticism and Rhetoric*, No. 1, pp. 1-19. (in Persian)
- -Ghahremani, Ali; Sheidaei, Arezoo; Hosseini, Seddiqeh (2019). "An Analysis of Najib Kilani's Story Al-Gharib Based on Barthes' Five Codes." *Journal of Contemporary Arabic Literary Criticism*, Vol. 9, No. 17. (in Persian)
- -Hadikhah, Fatemeh; Esfandiarpour, Houshang; Yousefi-Pour Kermani, Pouran (2022). "An Examination of Referential and Cultural Codes in the Ethical Teachings of Nezami's Layli and Majnun Based on Roland Barthes' Code Theory." *Journal of Ethics in the Humanities*, pp. 53-59. (in Persian)
- -Haq-talab, Rahmatollah; Nowruz, Mehdi; Zia Khodadadian, Mahbubeh (2022). "An Examination and Analysis of the Educational Branches of Qabusnameh in Relation to Parent-Child Relations Based on Roland Barthes' Five Codes." *Journal of Didactic Literature*, Vol. 14, No. 53. (in Persian)

- -Keshavarz, Kamal, et al. (2023). "An Aesthetic Analysis of the Hedonic Structure of Surah Al-Fajr and Its Role in Interpretation." *Qur'an Studies*, Vol. 16, No. 1, pp. 23-27. (in Persian)
- -Khorramdel, Mostafa (2000). *Tafsir-e Noor*. Tehran: Ehsan Publications.
- -Makarik, Irina Rima (2014). *Encyclopedia of Contemporary Literary Theory*, trans. Mehran Mohajer & Mohammad Nabavi. Tehran: Agah, Fifth Edition. (in Persian)
- -Motahhari, Morteza (2010). *An Introduction to the Qur'an*, Vol. 13. Motahhari Scientific and Cultural Foundation. (in Persian)
- -Osmani, Mohammad-Taqi (1998). *Tafsir Ma'arif al-Qur'an*, trans. Mohammad-Yousef Hosseinpour, Vol. 14. Torbat-e Jam: Sheikh al-Islam Ahmad Jam Publications. (in Persian)
- -Pirani Shal, Ali; Zariyvand, Niloufar (2020). "Layered Semiotics of the Codes in Surah Al-Masad from the Perspective of Roland Barthes." *Qur'anic-Literary Studies*, Vol. 8, No. 2. DOI: 10.2925/PAQ.82.97 (in Persian)
- -Rabbani, Pejgan, et al. (2023). "An Intersemiotic Analysis of the Novel and Film Gavkhuni Based on Roland Barthes' Narrative Codes." *Interdisciplinary Literary Studies*, Institute for Humanities and Cultural Studies, Scientific Biannual, Vol. 9, No. 9, pp. 209-241. (in Persian)
- -Safiei, Kambiz; Salami, Masoud (2015). "Explanation and Introduction of Roland Barthes' Five-Code Methodology with a Practical Example." *Literary Criticism Studies*, Nos. 24-25, pp. 199-221. (in Persian)

- -Sojoudi, Farzan (2022). Applied Semiotics. Tehran: Elm. (in Persian)
- -Tabataba'i, Seyyed Mohammad Hossein (2002). Tafsir al-Mizan. Dar al-'Ilm Publications. (in Persian)
- -Vahdani-Far, Ami; Safihani, Akram (2022). "A Narrative Analysis of Waiting for Godot Based on Roland Barthes' Code Theory." World Contemporary Literature, Vol. 27, No. 2, pp. 870-897. DOI: 10.22059/jor.2020.298308.1955(in Persian)
- -Zariyvand, Niloufar, et al. (2022). "Layered Semiotics of the Codes in Surah An-Nazi'at Based on Roland Barthes' Theory." Journal of Qur'anic Stylistics Studies, Vol. 6, No. 11, pp. 253-275. (in Persian)

پایین از انتشار